

ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՎՈՂ ՈՒՍՈՒՑՉԻ ՋԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

**Թեմա՝ Սովորողների մեջ արժեքային համակարգի
ձևավորումը առարկայի դասավանդման ընթացքում**

Ջետազոտող ուսուցիչ՝ Փիրուզա Պետրոսյան

**Արտամեսոի Գուրգեն Մարգարյանի անվան
միջնակարգ դպրոց ՊՈԱԿ**

Մենթոր ուսուցիչ՝ Նարինե Վասիլյան

Արմավիր - 2022 թ.

Հետազոտություն

**Սովորողների մեջ արժեքային համակարգի ձևավորումը
առարկայի դասավանդման ընթացքում**

Բովանդակություն

1.Նեածություն	3
2.Գրականության ակնարկ	6
3.Գործնական համատեքստ	13
4.Եզրակացություն	20
5.Օգտագործված գրականության ցանկ	21

Հայրենիք մի սպասեք օտարից և ճակատագրից, եթե դա ձեր

արյունով պաշտպանելու չափ հայրենասեր չեք :

Գարեգին Նժդեհ

Ներածություն

Հետազոտության արդիականությունը ` Գնալով ավելի է կարևորվում դպրոցի, մանկավարժի դերը մատաղ սերնդի դաստիարակության, հասարակության վաղվա օրվա մեջ նրա ինքնադրսևորման, ինքնահաստատման, իր երկրի ապագայի կարևորությունը գիտակցելու գործում: Ինչպես բոլոր բնագավառներում է զարգացումը թռիչքաձև, արագընթաց դարձել` պահանջելով նորանոր լուծումներ, այնպես էլ մանկավարժության ասպարեզում են ժամանակները ստիպում նորագույն լուծումներ, ձևեր ու մեթոդներ մշակել: Անհրաժեշտ է տնտեսական, քաղաքական, գիտական առաջընթացին համաքայլ շարժվել: չէ՞ որ սաները նոր ժամանակների քաղաքացին են, նրա վաղվա օրը կերտողները: Ուստի անհրաժեշտ է վերաիմաստավորել ուսուցչի դերը: Նա պիտի ինքը սովորի, ինքնակրթվի, ինքնակատարելագործվի, որպեսզի կարողանա սովորեցնել, կրթել ու դաստիարակել:

Շատ կարևոր է, որ պատանիները կարողանան գնահատել սեփական երկրի սոցիալ-տնտեսական, քաղաքական, գիտական մտքի զարգացումները, արժևորել տնտեսական հաջողությունների նշանակությունը, մեր երկրին սպառնացող վտազներն ու մարտահրավերները և իրենց դերը հայրենիք կերտելու գործում:

Հայկական քաղաքակրթական արժեհամակարգը խարսխված է ամբողջ Հայկական լեռնաշխարհը ընդգրկող պատմամշակութային ժառանգության վրա: Ժամանակակից աշխարհի գլոբալացման և աշխարհակարգի ձևափոխման պայմաններում վտանգված է հայոց ինքնության և պետականության պահպանման հիմնահարցը: Հայ ժողովուրդը մշտապես ապրել ու արարել է մի տարածաշրջանում, որտեղ միշտ հատվել ու բախվել են տարբեր ազգերի ու քաղաքակրթությունների շահերն ու հակասությունները:

Այս հանգամանքն ավելի կարևոր է դարձրել այս «քաղաքակրթական խաչմերուկներում» ազգային նկարագիրն ու դիմագիծը անաղարտ պահելու հանգամանքը: Մարդկության պատմության արդի փուլում հայ ժողովուրդը դարձյալ բախվում է այս խնդրին, քանի որ մեր տարածաշրջանում դարձյալ բախվում են աշխարհի մեծ պետությունների շահերը և յուրաքանչյուր երկիր փորձում է իր կոմղը գրավել հայ ժողովրդին:

Ազգային արժեքները պահպանելը կարևորագույն խնդիր է, հատկապես երբ Հայաստանը ծայրահեղ ծանր օրեր է ապրում՝ պարտության դառնահամը բերանում, կորցրած տարածքների ափսոսանքը սրտում (տարածքներ, որ ընդամենը երեսուն տարի առաջ ձեռք էին բերվել մեր զավակների թանկ արյան գնով), հազարավոր նոր զոհերի կսկիծը սրտում...: Ուստի խիստ անհրաժեշտ է երեխաների մեջ հավատ ներշնչել հայրենիքի ապագայի նկատմամբ, սխալներն ուղղելու անհրաժեշտությունը գիտակցելու, ոտքի կանգնելու, նոր ուժեղ հայրենիք ստեղծելու ուղի մատնանշել: Պատանիների մեջ պետք է արմատացնել, որ հայրենիքն է ամենաբարձր արժեքը:

Հաշվի առնելով բազմաթիվ այս և այլ հանգամանքներ՝ ժամանակակից մանկավարժության համար խնդիր է դառնում սովորողների ազգային գիտակցության ձևավորումը սեփական ժողովրդի պատմության ու մշակույթի հենքի վրա՝ չանտեսելով համամարդկային արժեքները: Արժեքների բուրգի գազաթին գտնվող նվիրական ու մեծագույն արժեքը՝ հայրենասիրությունն է, որը լավագույն կերպով մատուցվում է հայոց պատմության դասընթացների ժամանակ: Այդպես նա պիտի հասնի այն գիտակցության, որ հասարակական կյանքի առաջընթացը պայմանավորված է համախմբվածությամբ, գիտելիքների բարձր մակարդակով ու մշակութային արժեքների ոչ միայն ստեղծմամբ, այլև պահպանմամբ: Սերունդ, որը կկարողանա շարունակել ազգային լավագույն ավանդույթները, աշխարհին ու մարդկությանը ցույց տալ իր մշակութային հարստությունն և բարոյահոգեբանական արժանիքները:

Յետազոտության նպատակը

- Բացահայտել և հիմնավորել հայ դպրոցականի ազգային արժեհամակարգի, ազգային մտածելակերպի ձևավորման գործընթացում պատմության առարկայի դերն ու կարևորությունը, նաև պատմությունից դասեր քաղելու անհրաժեշտությունը:
- Բացահայտել սովորողների վերաբերմունքը ազգային հերոսների, պատմական կարևոր իրադարձությունների վերաբերյալ իրենց ունեցած գիտելիքները, վերհանել սխալները, թերությունները:
- Կիրառել մեթոդական հնարներ, ուսուցման ժամանակակալից մեթոդներ սովորողների մոտիվացիան բարձրացնելու համար:
- Դպրոցական խմբակների շրջանակներում, ինչպես նաև դասաժամերին անրադառնալ հայ ազգային հերոսների կերպարներին, սիրանքներին, որոնք ավելի կոզևորեն սովորողներին, կդաստիարակաեն հայրենասիրության ոգով:

Յետազոտության խնդիրները

- Ժամանակակից մանկավարժության համար խնդիր է դառնում սովորողների ազգային գիտակցության ձևավորումը սեփական ժողովրդի պատմության ու մշակույթի հենքի վրա՝ չանտեսելով համամարդկային արժեքները:
- Պահպանել և փոխանցել այն արժեքները, որոնք ժառանգել ենք մեր նախնիներից, և որը մեր անխառն ինքնատիպությունն է համաշխարհային մշակույթի բազմերանգության ու բազմազանության մեջ:

Գրականության ակնարկ

§Արժեհամակարգ : հասկացությունը մանկավարժական գիտության մեջ ըմբռնվում է բավական լայն իմաստով: Առավել ընդունված է այն ընկալումը, որ արժեհամակարգը մարդու բարոյական, գեղագիտական, հոգևոր, իմացական, մշակութային և էթնիկական արժեքների համախումբն է, որն անհրաժեշտ է անձի ներդաշնակ, բազմակողմանի ձևավորման և զարգացման համար: Արժեհամակարգի ձևավորման և նրա հարաբերական կայունության ապահովման համար հանրակրթության բնագավառում կարևոր և անփոխարինելի նշանակություն ունեն բոլոր ուսումնական առարկաները, որոնց թվում, այնուամենայնիվ, արժեքների ձևավորման առումով չափազանց մեծ է հումանիտար ոլորտի ուսումնական առարկաների ,հատկապես Հայոց պատմության դերը: Արժեհամակարգի մեջ կուտակված է անցյալի փորձը, որի յուրացումը աշակերտների մեջ ձևավորում է , սեփական ժողովրդի պատմության, նրա ստեղծած մշակութային արժեքների, գիտական նվաճումների համար հպարտության զգացում: Իսկ ակտիվ ճանաչողական գործունեության պայմաններում ձևավորված գիտելիքները աշակերտների մոտ վերածվում են համոզմունքների և կարողությունների: Այսօր աճող սերնդի դաստիարակության գործն ընթանում է տարբեր հանգամանքների ազդեցության ներքո՝ ժողովրդագրական, ազգային, մշակութային, ընտանեկան, կրթական, հասարակական, սոցիալական և այլն:

Մեր երկրում աշակերտների արժեքային համակարգի ձևավորումը ներառված է ՀՀ Միջնակարգ կրթության պետական չափորոշչում¹ ,՝ որպես հենց կրթության բովանդակային բաղադրիչ ,Հայոց պատմության առարկայական չափորոշչում² ,Յուրաքանչյուր ուսումնական առարկայի մասով սովորողների պատրաստվածությունը ներկայացվող գիտելիքային պահանջների մեջ առանձին կետով նաև նշվում է արժեքները և դրանց ձևավորումը,որոնք պետք է տա դպրոցը: Արժեքային համակարգի կարևորությունը շեշտված է նաև Եվրոպայի խորհրդի կողմից հրատարակված Կարողունակությունների կողմնորոշիչ շրջանակ ՝ ժողովրդավարական մշակույթի համար³ աշխատության մեջ:

1.Միջնակարգ կրթության պետական չափորոշիչ :<https://www.arlis.am/documentview.aspx?docid=42195>

2.Հայոց պատմության առարկայական չափորոշիչ <https://escs.am/am/news/8621>

3.Կարողունակությունների կողմնորոշիչ շրջանակ՝ ժողովրդավարական մշակույթի համար. Եվրոպայի խորհուրդ, հատոր 2

Շարունակելով իր պատմական ուղին՝ ժամանակների ու դարերի անբաժան ուղեկից հայ ժողովուրդը հասել է մինչև մեր օրերը և ոտք է դնում արդեն նոր հազարամյակ՝ վերստին նվաճած իր ազատությամբ, իր նորանկախ պետականությամբ և այն պաշտպանելու ու գործեղացնելու անսասան վճռականությամբ: Այսպես, ժամանակների հոլովույթի մեջ է գոյացել մեր ժողովրդի պատմությունը, որը պետք է իմանա յուրաքանչյուր հայ մարդ, ՅՅ յուրաքանչյուր քաղաքացի՝ անկախ տարիքից, զբաղմունքից և ապրելու վայրից: Որտեղ էլ որ գտնվենք՝ Հայաստանում թե սփյուռքում, օտարության մեջ թե հայրենիքում, հայոց պատմությունն իմանալը պետք է բոլորիս, որովհետև այն ունի ճանաչողական և գործնական հսկայական նշանակություն: Նրանում է անթեղված մեր ժողովրդի դարավոր կենսափորձը, գոյության կերպն ու խորհուրդը: Առանց հայոց պատմության իմացության անհնար է ազգի լիիրավ անդամ կոչվել, որովհետև պատմությունը ոչ միայն ժողովրդի անցած ուղին, այլև նրա միսն ու արյունը, հողն ու ջուրը, նրա կերտած-ստեղծածը, նրա ոգին ու հոգեբանությունը, բնավորությունն ու խառնվածքն է:

Հայոց պատմությունը մեծ հնարավորություն ունի ձևավորելու ազգային գիտակցություն ու մտածողություն, նրա միջոցով ավելի շատ կարելի է հաղորդակցվել հայ ժողովրդի կյանքին, գիտությանը, հասարակական մտքին ու մշակույթին: Հայոց պատմության իմացությունն առավելագույնս հնարավորություն է տալիս իրականացնելու մեր ազգային իղձերը, ձևավորելու ու պահպանելու հայի կերպարը:

Ժամանակակից դպրոցի կարևորագույն առաքելություններից մեկն էլ երեխայի մեջ իր ազգին բնորոշ բարոյական և հոգևոր արժեքների ձևավորումն ու զարգացումն է: Նրա խնդիրն է պահպանել և փոխանցել այն արժեքները, որոնք ժառանգել ենք մեր նախնիներից, և որը մեր անխառն ինքնատիպությունն է համաշխարհային մշակույթի բազմերանգության ու բազմազանության մեջ⁴

Հայոց պատմությունը բովանդակում է դաստիարակչական վիթխարի ներուժ, հայրենասիրություն և ազգային արժանապատիվ գոյություն: Հայոց պատմության իմացությունը հնարավորություն կտա Հայաստանի Հանրապետության ապագա քաղաքացուն ուսումնառության ընթացքում ձեռքբերած գիտելիքներն ու ճանաչողական հմտությունները, հայոց քաղաքակրթության դարավոր ավանդույթները, փորձը և անցյալի դասերը լավագույնս ծառայեցնել հզորացման և բարգավաճման ուղին բռնած Հայաստանի անկախ պետությանը, պատկերացում կազմել համաշխարհային պատմության մեջ Հայաստանի և հայ ժողովրդի զբաղեցրած տեղի ու դերի մասին:⁵

4. Գևորգյան Ա. , Ազգային կրթության դերն ու նշանակությունը սովորողների հայեցի դաստիարակության գործընթացում, Եր., 2002, էջ 65

5. Դուկասյան Ա, Հայոց պատմություն 8-9, Ուսուցչի ձեռնարկ, Երևան 2003, էջ 5

Արժեքային համակարգը նախատեսվում է ,որ դպրոցն ավարտող յուրաքանչյուր աշակերտ պետք է՝

- լինի հայրենասեր և պատրաստ ծառայելու հայրենիքի պաշտպանության գործին
- կարևորի ազգային-պետական մտածողության և գործելակերպ ունենալը և դրսևորի դրան հասնելու ճգտում ու կամք:
- Ունենա ազգային ինքնագիտակցություն
- Կարևորի ազգային հիմնախնդիրների լուծման գործում իր մասնակցության անհրաժեշտությունը,
- Գիտակցի ներկան և ապագան կերտելու խնդրում ազգային պատմության դերը, ժողովրդի կյութական և հոգևոր արժեքները պահպանելու անհրաժեշտությունը:
- Գիտակցի, որ կյանքում իր համար կարևորագույն արժեքներից են լինելու գիտելիքները, աշխատանքային հմտությունները, մասնագիտական վարպետությունը և այլն:

Հայոց պատմությունն առարկայի դասավանդման նպատակը հայկական քաղաքակրթության վերաբերյալ պատմական համակարգված գիտելիքի ձևավորումն է: Առարկան նպաստում է պետականակիր գիտակցություն, ազգային ինքնագիտակցություն և դիմագիծ ունեցող, սեփական ժողովրդի ու պետության դերակատարումը պատմության խորապատկերում գիտակցող քաղաքացու զարգացմանը, ազգային և համամարդկային արժեհամակարգը կրող պատասխանատու քաղաքացու ձևավորմանը: Դասընթացը նպաստում է իր ինքնությունն ու քաղաքակրթությունների արժեհամակարգերը ճանաչող անհատի ձևավորմանը, որն էլ միտված կլինի իր գործունեությամբ նպաստելու հայ և համաշխարհային հասարակության զարգացմանն ու վերափոխմանը այն սկսելով իր անձից, իր սոցիալական ու բնական միջավայրից: Դասավանդման հիմնական նպատակներից մեկը, բացի սովորողներին զուտ պատմական երևույթներին ծանոթացնելուց, անհատի հոգևոր ու մտավոր զարգացման, անձի արժեքային համակարգի ձևավորմանը նպաստելն է, որի իրականացման համար անհրաժեշտ է սովորողներին հաղորդակից

դարձել հայ ժողովրդի հոգևոր ժառանգությանը, ազգային ու համամարդկային իդեալներին ու ձգտումներին, պատմական հերոսների օրինակով նրանց մեջ սերմանել բարոյական արժեքներ՝ մարդասիրություն, բարություն, ընկերասիրություն, ազնվություն, պատվախնդրություն, պատասխանատվություն, հաստատակամություն, բարեխղճություն և լիարժեք ու ներդաշնակ մարդու բարոյակամային այլ հատկանիշներ: Աշակերտները, իրենց տարիքային, սեռական և անհատական առանձնահատկություններին համապատասխան, հակված են նույնացնել իրենց այս կամ այն հերոսի հետ՝ յուրացնելով նրանց վարքի ձևերը, ապրելակերպը, հագուստը, կենցաղը, կյանքի ոճը և այլն: Արժեքների բուրգի գազաթին գտնվող ամենանվիրական ու մեծագույն արժեքը հայրենասիրության դաստիարակումն է սովորողների շրջանում: Հայկական պետականությանը նետված մարտահրավերները հրատապ են դարձնում հայրենիքի ապագա պաշտպանների պատրաստման խնդիրը: Այս գործը մշտական կատարելագործման կարիք ունի: Պատահական չէ, որ պետական մակարդակով խրախուսվում է երիտասարդների ռազմահայրենասահրական դաստիարակությունը: Դրանում մեծ է ազգային հերոսների կերպարների հանրահռչակման և այդ ոգով աշակերտներին կրթելու նշանակությունը: Հայ ժողովուրդն իր պատմության ողջ ընթացքում հերոսների պակաս չի զգացել, որոնց շնորհիվ դիմացել է հազարամյակների դաժան փորձություններին : Այդ հերոսների օրինակով մենք կրթում և դաստիարակում ենք մեր սաներին , որոնք իրենց իդեալն են դարձրել այս կամ այն նվիրյալին: Հայոց ազատագրական պայքարի դրվագները հայության ինքնահաստատման և դաժան գոյապայքարի վկայություններն են, որոնք ոգևորում են սերունդներին սովորեցնելով քննախույզ մոտեցում դրսևորել անցյալի իրադարձությունների նկատմամբ, կատարել ճշմարիտ եզրահանգումներ և քաղել իրատեսական դասեր:

Հայոց պատմության յուրաքանչյուր դասին նախապատրաստվելիս կարևորվում են բովանդակային մասերը, որոնք նվիրված են հայ ազատամարտի նշանավոր գործիչներին և ոգեշնչում ու հայրենասիրությամբ են վարակում սվորողներին : Դա առավել նպատակային և ոյուրին է դառնում ազգային-ազատագրական պայքարի թեմաներն ուսումնասիրելիս: Փորձը ցույց է տալիս, որ աշակերտները մեծ հետաքրքրությամբ են լսում հատկապես ազատագրական պայքարի նվիրյալների կյանքի ու գործունեության մասին պատմող դրվագները:

Պատմության դասաժամերին է, որ աշակերտները, ուսուցչի օգնությամբ և ուղղորդմամբ, բացահայտում են, թե ովքեր են իրենք, ովքեր են իրենց նախնիները, որտեղ են ապրել, ինչ պատմություն ունեն, ինչ ներդրում ունեն համամարդկային մշակույթի ասպարեզում: Երբ աշակերտը ուսումնասիրում է հայոց պատմության հերոսական էջերը, ազատագրական պայքարի դրվագները, հերոսների անձնվիրումն ու հայրենասիրության բազում օրինակներ, ինքն էլ կարծես «վարակվում է» և անպայման ձգտում հասնել այդ կերպարներին: Դրա վառ օրինակը հենց Ղարաբաղյան պատերազմի մասնակից մեր հերոս հայորդիներն են, որոնք իրենց հայրերի ու պապերի օրինակով նետվեցին մարտի մոռանալով սեփական կյանքի մասին:

Ուսուցչի քաղաքացիական դիրքորոշումը, ձգտումը պիտի լինի՝ դաստիարակել բարձր արժեքներ կրող քաղաքացիներ, նրա մտահորիզոնը, հասարակական լայնախոհությունը, սերը երեխաների նկատմամբ ուսումնական գործընթացի արժեքային դաստիարակչական ներգործության բարձրացման կարևոր պայմաններից են: Հայոց պետականության ամրապնդման նպատակով անհրաժեշտ է դպրոցի կրթության և դաստիարակության բովանդակությունը հագեցնել ազգային մշակույթի արժեքներով՝ միաժամանակ ընդգծելով համամարդկայինը: Սովորողների դաստիարակության համար կարևոր է ազգային մշակութային արժեքները ճանաչելու, վերափմաստավորելու, երեխաներին ազգային ոգով դաստիարակելու անհրաժեշտությունը: Այսօր շատ կարևոր է ապահովել նոր սերնդի դաստիարակությունը՝ ձևավորված ազգային հոգեբանությամբ, ազգային չափանիշներով ու ըմբռնումներով, առանձնահատկություններով: Ազգային արվեստի, կենցաղի, խորհրդանիշների, հայրենի բնաշխարհի յուրահատկությունների, ժողովրդական բանահյուսության հետ ծանոթությունը, հաղորդակցումը, դա նպաստում է սովորողների ազգային բարոյական հիմքերի ձևավորմանը, որը միշտ էլ եղել է մանկավարժական գիտության հիմնական հիմնահարցերից մեկը:

21-րդ դարում մեծ տարածում գտած գլոբալացնամ ճանապարհին կորսվում են ազգային արժեքներն ու դիմագիծը, և ամեն ինչ տանում է համաշխարհայնացման /գլոբալիզացիայի/, այդ պատճառով հիմա առավել քան երբևէ պետք է անընդհատ աշակերտների հետ զրուցել ազգային արժեքների դերի և կարևորության մասին, անընդհատ հիշեցնել, թե ովքեր են իրենց նախնիները, ինչ փառավոր անցյալ են ունեցել և որ մենք պարզապես իրավունք չունենք կորցնելու այն, ինչ մեր պապերն իրենց արյան գնով պահել ու փոխանցել են մեզ:

Առաջնահերթություն է, որ աշակերտները բացահայտեն, հետազոտեն հայոց պատմության վաղնջական ժամանակներից մինչև մեր օրերը և վերհանեն հույժ կարևոր փաստերիցը մեկը, այն է որ հայ ժողովուրդը եկվոր չէ, այլ ձևավորվել ու պատմական հազարամյա ուղին անցել է իր բնօրրանում՝ Հայկական լեռնաշխարհում: Հայ ժողովուրդը, շփվելով և փոխազդեցությունների մեջ լինելով տարբեր քաղաքակրթությունների հետ, պահպանել ու զարգացրել է իր ինքնատիպ մշակույթը, ազգային նկարագիրն ու գոյապատկերը: Դրա շնորհիվ հայությունը հազարամյակների միջով հասել է մարդկության պատմության արդի փուլին: Ահա թե ինչու հայկական մշակութային հարուստ ժառանգության համակողմանի ուսումնասիրումը կազմել է դասագրքերի կարևոր բովանդակային ուղղություններից մեկը:

Հայոց պատմության բովանդակային առանցքը կազմել է նաև հայկական պետականության պատմությունը, որը սերտորեն կապվում է նույն քաղաքակրթական խնդիրների հետ: Հայ ժողովուրդը մշտապես ապրել ու արարել է մի տարածաշրջանում, որտեղ միշտ հատվել ու բախվել են տարբեր ազգերի ու քաղաքակրթությունների շահերն ու հակասությունները: Մարդկության պատմության արդի փուլում հայ ժողովուրդը դարձյալ բախվում է այս խնդրին, քանի որ մեր տարածաշրջանում դարձյալ բախվում են աշխարհի մեծ պետությունների շահերը և յուրաքանչյուր երկիր փորձում է իր կոմը գրավել հայ ժողովրդին: Դպրոցականների ազգային մտածողությունը խթանելու նպատակով պետք է սովորողներին հանձնարարել լրացուցիչ նյութեր հավաքել օրինակ, հայդուկների, ազատամարտիկների կյանքի, գործունեության վերաբերյալ: Այս ընթացքում սովորողները կհարստացնեն իրենց գիտելիքները տվյալ նյութի շուրջ, նաև կսովորեն ինքնուրույն օգտվել այլ աղբյուրներից, զատել տեղեկույթի կարևորն ու երկրորդականը, հանգել ինքնուրույն եզրահանգումների, ձևավորել սեփական դիրքորոշումը:

Դպրոցականների շրջանում ազգային մտածողության ձևավորման և խթանման համար կարևոր է անդրադառնալ ինքնաճանաչողության հարցերին: Ինքնությունը բազմաթիվ անհայտներով մի կառույց է՝ պարուրված խորհրդանշաններով, տարատեսակ իրապատումներով, տեսլականներով ու առասպելներով, որոնք ժամանակի ընթացքում ստանում են տարբեր բացատրություններ: Այս առումով միշտ էլ առաջանում է ինքնության (ինքնաճանաչողության) պատմական ձևերի իմաստավորման, ավանդվածի մեկնաբանության և ազգային ինքնության տարրերի արդիականացման անհրաժեշտություն: Ինքնաճանաչողությունը պարտադիր ենթադրում է երկխոսություն անցյալի հետ, որի ժամանակ անցյալը պետք է դառնա ներկայի մաս, ներկայի անցյալ, որովհետև ինքնության ցանկացած հարացույց անպատկերացելի է առանց պատմական շերտի:

Գործնական համառոտ

Ժամանակակից դասին ներկայացվող կարևոր պահանջներից մեկն էլ ուսուցման մեթոդների ընտրությունն է, ավանդականի և նորագույնի վարպետ զուգակցումը: Պատմության դասին օգտագործվող արդյունավետ մեթոդներ են Մտագրոհը, Վենի դիագրամը, T-աձև, M-աձև աղյուսակները, Համառոտ դասախոսությունը, Գաղափարների քարտեզագրում, Խճանկարը, Գծակարգեր⁵ և այլն: Համագործակցային ուսուցման ձևը նոր ժամանակների գլխավոր պահանջներից է և արդյունավետ ձև է: Այն շատ է կարևորվում ինչպես ողջ աշխարհում, այնպես էլ Հայաստանում: Խմբի անդամների համագործակցված աշխատանքը հնարավորություն է ընձեռում կարողությունների և հմտությունների, երևակայության տարբեր մակարդակ ունեցող աշակերտներին համախմբել ուժերը, ջանքերը ներդնել ընդհանուր նպատակին հասնելու գործում: Այս մեթոդը դասապրոցեսն ավելի բազմազան, հետաքրքիր է դարձնում, բարձրացնում երեխաների ինքնազնահատականը, խթանում մոտիվացիան: Ելնելով հետազոտության մեջ առաջադրված խնդիրներից կարելի է կիրառել հետևյալ մեթոդները⁶.

- Կերպարային քարտ- սա հրաշալի միջոց է պատմական կարևոր իրադարձությունները « տարբեր կերպարների դիտանկյունից ուսումնասիրելու համար: Քարտը ներկայացնում է տվյալ իրադարձության կերպարների մտադրությունները, հուզական վիճակները, տեսանկյունները: Կերպարային քարտը կարող է կիրառվել պատմական ակտիվ մտածողություն խթանող տարատեսակ հարցադրումների քննարկաման համար:
- Քարտեզային քննարկում ` Քարտեզները հրաշալի միջոց են աշխարհագրական գիտելիքը պատմության արդյունավետ մաս դարձնելու, պատմության աշխարհագրական ընկալումը ձևակերպելու համար:
- Պատկերի ակնթարթայիմն դիտում-սրանք վերլուծական հարուստ տեղեկություններ են պարունակում:
- Ճիշտ պատասխանի գուշակում – Պատմության ուսուցումը կարող էք հարստացնել դասին զուգահեռ խաղերով` սովորողներին օգնելով պարբերաբար անրադառնալ արդեն անցած կյուլթի փաստական հատվածին:

6. Լալայան Կ. Պատմության դասերի պլանավորման նմուշ -օրինակներ, Երևան 2009թ. էջ 6-8

7. Գիրք պատմության ուսուցման, ինչու՞, ինչպե՞ս, Պարադիգմա կրթական հիմնադրամ, 2020, էջ 39, 49, 69, 73

Օրվա Դասի պլան 1

Առարկա	Հայոց պատմություն
Դասարան	9-րդ
Թեմա	Արցախյան պատերազմի ծավալումը 1992-1994 թթ. ⁷
Օգտագործվող նյութեր	Դասագիրք, տետր, քարտեզ, նկարներ, համակարգիչ
Մեթոդներ	Մտագրոհ, հարցուպատասխան, խմբային աշխատանք, կարճ-դասախոսություն
Հիմնական հասկացություններ	Ազատագրական պատերազմ, հավաքական կամք, անկոտրում ոգի, հաղթանակ, ազատագրված հայրենիք, համախմբվածություն
Դասի նպատակը	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Ձևավորել գիտելիք՝ պատերազմի պատճառների, ազատագրված տարածքների, և հերոս հայորդիների վերաբերյալ ➤ Տալ գաղափար՝ Արցախյան ազատագրական պատերազմի նշանակության վերաբերյալ ➤ Հերոսների օրինակով, նրանց կատարած սխրանքներով ցույց տալ հայրենիքը պաշտպանելու անհրաժեշտության նշանակությունը ➤ Ձևավորել քննադատական մտածողություն՝ գնահատելու և արժևորելու ազատագրական պատերազմի հերոսների սխրանքը ➤ Չարգասնել ստեղծագործական կարողունակություն՝ բնութագրելու հայ զինվորի՝ հայ հերոսի, կերպարը իր պատկերացմամբ
	Ուսուցանման արդյունքներ, որոնք կփաստեն որ ուսուցումը տեղի ունեցավ:
Վերջնարդյունքները	<p>Սովորողը կկարողանա</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Ներկայացնել պատերազմի պատճառները ➤ Թվել արցախյան ազատագրական պատերազմի հերոս հայորդիներին ➤ Թվել ազատագրված տարածքները և ցույց տալ քարտեզի վրա ➤ Ներկայացնել Շուշիի և Լաչինի ազատագրումը և դրանց նշանակությունը ➤ Գնահատել ազատագրական պատերազմի հերոսների սխրանքը ➤ Բնութագրել հերոսի կերպարը իր պատկերացմամբ:

Գործողություններժամ, Տևողություն/	Պլանավորված ՈԼԳ Ռազմավարություններ	Առանցքային հարցեր Հիմնական ստուգումներ/Հանձնարարության վերջնարդյունքը Նպաստում է դասի նպատակին/
<p>Դասի ընթացքը</p> <p>Հին կյուբի հարցում /5-7րոպե/</p> <p>Խթանում /5րոպե/</p> <p>Իմաստի ընկալում</p> <p>Կշռադատում</p>	<p>Ուսուցիչը հարցերի միջոցով ամփոփում է հին դասը:/ Արցախի հանրապետությունը: Հանրապետության պետականության կայացման գործընթացը:</p> <p>Դասը կսկսվի մտադրոհ մեթոդով/ առանցքային թեման պատերազմ/-աշակերտները կպատասխանեն պատերազմի ինչ տեսակներ գիտեն, և այս պատերազմը դրանցից որ տեսակն է:</p> <p>Կարճ-դասախոսության միջոցով ներկայացնել դասի առանցքային հարցերը , ապա դասարանը բաժանել երեք խմբի և տալ հանձնարարություններ:</p> <p>I խումբ- դասագրքից կկարդա Արցախյան պատերազմի ծավալումը ենթաթեման</p> <p>II խումբ –կկարդա Շուշիի և Լաչինի ազատագրումը</p> <p>III խումբ –կկարդա ինանապաշտպանական ուժերի կողմից հայկական տարածների ազատագրումը 1993-1994 թթ-ի ընթացքում, Այա խմբերից յուրաքանչյուրը ուրվագծային քարտեզի վրա կնշի ազատագրված տարածքները և աղյուսակ-սանդղակում դուրս կգրի ազատագրված տարածքները, տարեթվերը ազատագրական պայքարի հերոս քաջորդիների անունները:</p> <p>Խմբային աշխատանքը ավարտելուց հետո ուսուցիչը հարցերի միջոցով ամփոփում է դասը: Սովորողները ընդհանրացնում են իրենց գիտելիքները և հանգում այն եզրահանգման, որ Արցախյան ազատամարտում հայերն ապացուցեցին, որ կարելի է հաղթել նույնիսկ փոքրաթիվ ուժերով՝ սեփական հայրենիքի և հաղթանակի նկատմամբ ունե-</p>	<p>1.Ե՞րբ սկսվեց և գնալով ուժեղացավ Ադրբեջանի ագրեսիան ԼՂՀ-ի դեմ</p> <p>2.Ե՞րբ և ինչու՞ ԼՂՀ ինքնապաշտպանական ուժերը փեռնամուխ եղան թշնամու կրակակետերի ոչնչացմանը</p> <p>3.Փորձե՛ք գնահատել Խոջալուի կոտորածի կազմակերպումը</p> <p>4.Նկարագրե՛ք Շուշիի և Լաչինի ազատագրումը և ներկայացրե՛ք դրա նշանակությունը:</p> <p>5.Ինչո՞վ վերջացավ ԼՂՀ ինքնապաշտպանական բանակի հակահարձակումները:</p> <p>6.Ովքե՞ր աչքի ընկան ազատագրական մարտերում</p> <p>7.Ո՞վ է Արցախյան ազատամարտի ձեր սիրելի հերոսը:</p>

	Նախընտրված անկողնում կամք, ցուցաբերելով ազգային միասնություն:	
Գնահատում	Միավորային	
Տնային աշխատանք	Հավաքել տեղեկություններ Արցախյան ազատագրական պատերազմի հերոսներից որևիցե մեկի մասին:	

Օրվա դասի պլան 2

Առարկա ` Հայոց պատմություն

Դասարան 9-րդ

Թեմա ` Ապրիլյան քառօրյա պատերազմը

Մեթոդներ – Մտազրույց ,Վեկի դիագրամ, կարճ դասախոսություն,համագործակցային մեթոդ, Հարցուպատասխան,

Հիմնական հասկացություններ ` հայրենական պատերազմ, անձնուրաց հերոսություն, հավաքական կամք ,հայ զինվոր ,չինայել կյանքը հանուն հայրենիքի

Դասի նպատակը `

- Ձևավորել գիտելիք` քառօրյա պատերազմի պատճառների,հարձակման ուղղությունների,ավարտի ,հետևանքների վերաբերյալ
- Հերոս հայորդիների օրինակով բացատրել `հայ զինվորի `կյանքի գնով հայրենիքը պաշտպանելու պատրաստակամությունը
- Ձևավորել քննադատական մտածողություն `հիմնավորելու հայ ժողովրդի տարբեր խավերի`մտավորական ,զինվորական ,բժիշկ, ուսանող ,դպրոցական երեխա, պատրաստակամությունը և համախմբվածությունը `հայրենիքը պաշտպանելու գործում :
- Ձևավորել Հարենիքը որպես բացարձակ արժեք գաղափարը:

8.Բարխուդարյան Վ.Հակոբյան Ա..., Հայոց պատմության դասագիրք ,9-րդ դասարան,Եր.2019,Էջ 180-187

Վերջնարդյունքները`

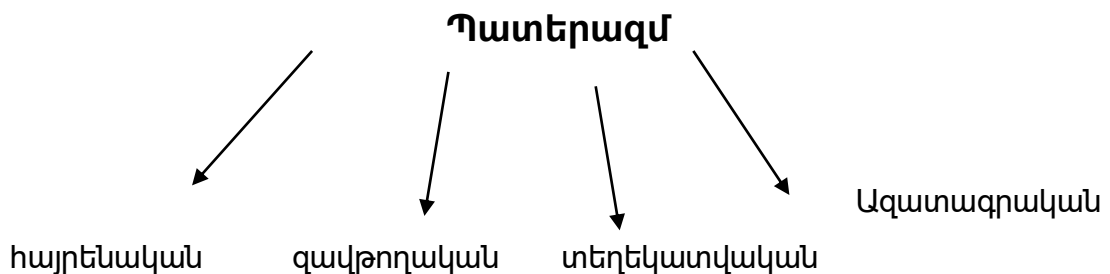
Սովորողը կկարողանա

- Ներկայացնել` երբ է ընթացել քառօրյա պատերազմը
- Ներկայացնել պատերազմի պատճառները, հարձակման ուղղությունները , ավարտը, հետևանքները
- Ներկայացնել քառօրյա պատերազմում մեր զինվորների քաջությունը
- Արժևորել քառօրյա պատերազմի մասնակից զինվորների անմահ սխրանքը
- Գնահատել և հիմնավորել քառօրյա պատերազմում դպրոցականների , երեխաների օգնության պատրաստակամությունը

Դասի ընթացքը

Ուսուցիչը դասը սկսում է հին դասի ամփոփմամբ: Հարցերի միջոցով նորից ստուգվում է աշակերտների գիտելիքները Արցախի ազատագրական 1992-1994թթ պատերազմի մասին :

Խթանում` /մտազրոհ/ աշակերտները թվում են պատերազմի ինչ տեսակներ գիտեն :

Ապա ամբողջացնելով միտքը սովորողները փաստում են ,որ 1992-1994թթ արցախյան պատերազմը ազատագրական բնույթ ուներ, իսկ թշնամին ուներ զավթողական նպատակներ, և որ թշնամու զավթողական կեցվածքի պատճառով է,որ բազմիցս խախտվել է զինադադարի պայմանագիրը և որ թշնամու հետագա հարձակումները 2016 և 2020 թթ. նույնպես մեր տարածքների նկատմամբ անօրինական և անմարդկային գործողություններ էին:

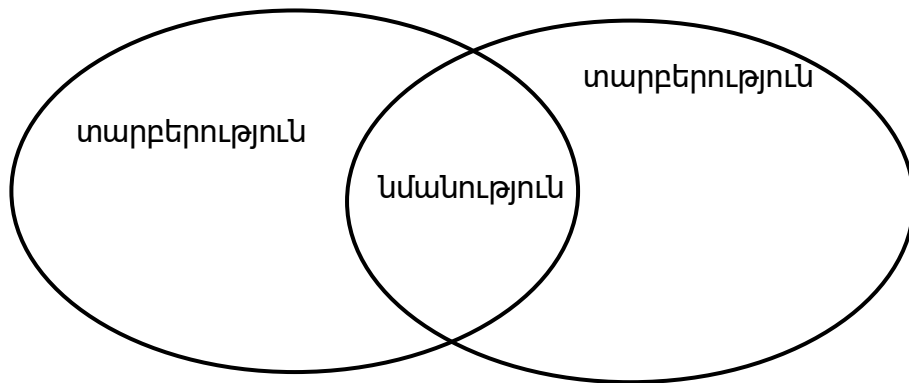
Իմաստի ընկալում

Ուսուցիչը անցնում է նոր դասի հաղորդմանը և դասախոսության միջոցով ներկայացնում դասը՝ Արցախյան քառօրյա պատերազմը: Այս աշակերտներին բաժանում է խմբերի և հանձնարում դասանյութը սովորելիս ուշադրություն դարձնել թշնամու կողմից կիրառվող զինտեխնիկային և թվական անհամեմատ գերակշռությանը և դրան հակադրել մեր 18-20 տարեկան քաջորդիների սիրանքը:

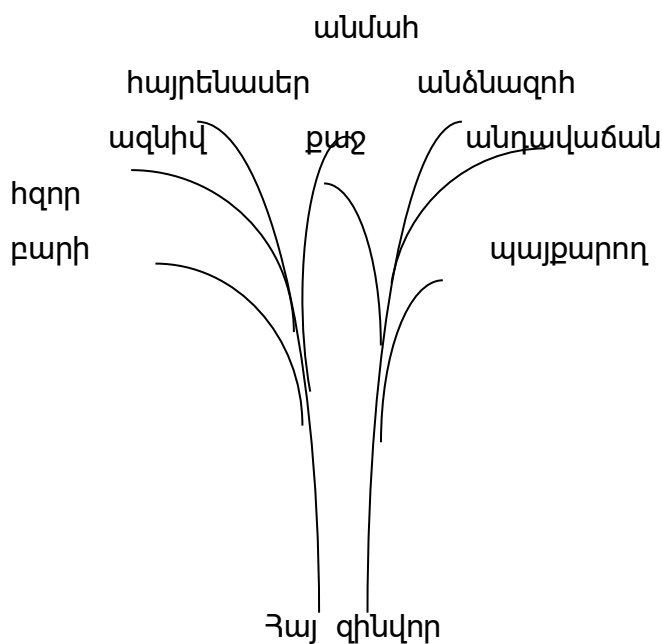
Աշակերտներին հանձնարարվում է համեմատել Արցախյան 1992-1994թթ-ի և 2016թ քառօրյա պատերազմը և գտնել նմանություններ և տարբերություններ, և լրացնել դիագրամը:

Արցախյան 1992-1994թթ. պատերազմ

Արցախյան քառօրյա պատերազմ

Այս ամբողջացնում են են հայ զինվորի կերպարը:

Որից հետո քննարկում են հետևյալ հարցերը՝ «Որո՞նք էին Արցախյան 44-օրյա պատերազմի պարտության պատճառները», «Ինչպե՞ս դուրս գալ ստեղծված իրավիճակից»:

Քննարկումից հետո ներկայացնում են իրենց պատասխանները, վերլուծում, քննարկում, իրար լրացնում:

Յետադարձ կապ

Դասի հետադարձ կապն ապահովելու, ինչպես նաև մերօրյա իրավիճակը գաղափարապես վերլուծել-ընդհանրացնելու համար հանձնարարվում է նախապես տպագրած անհատական թերթիկների վրա պատասխանել մի շարք հարցերի: Աշակերտները կատարում են առաջադրանքը:

Դասի գաղափարը
 Հայրենիքը
 Դրացարձակ արժեք
 Անձնուրաց հերոսու-
 թյուն

Արժեքներ
 Հայրենիք
 Չինայել կյանքը հանուն
 հայրենիքի
 Լինել արդարացի
 պատերազմի ժամանակ

Հույզեր
 Անելություն թշնամու
 նկատմամբ
 Ափսոսանք
 Տիրություն

Հույսեր
 Վերադարձնել
 կորցրածը
 Չհուսահատվել
 Ուժեղանալ
 Հույսը դնել մեզ վրա

Անելիքներ
 Կազմակերպվել
 Չարգացնել տնտեսությունը,
 գիտությունը
 Չինվել
 Լինել միասնական
 Ստեղծել դիվանագիտական
 ուժեղ դպրոց

Ես
 Լավ սովորել,
 դառնալ հայրենիքի
 համար պիտանի մարդ
 պաշտպանել
 հայրենիքը, լեզուն,
 մշակույթ, ապրել
 հայրենի երկրում:

Ամփոփիչ գրույցի միջոցով ուսուցիչը ի մի է բերում աշակերտների կողմից տրված պատասխանների արդյունքը, տալիս տևալին առաջադրանք՝ գրել շարադրություն՝ «Ես՝ ապագա Հայաստանում»:

Եզրակացություն

Որպես ամփոփում կարելի է փաստել, որ անհրաժեշտ է ազգային արժեհամակարգի ձևավորմանը դպրոցում տարբեր դասաժամերին կարևոր տեղ հատկացնել, իսկ պատմության՝ հատկապես հայոց պատմության դասաժամերին ,առավել ևս:

Այժմ հայ ժողովուրդն ու Հայաստանի Հանրապետությունն ապրում են դժվարագույն ժամանակներ, երբ վտանգված է հայ ժողովրդի ինքնության և հայոց պետականության գոյությունը: Հիմա նոր Ավարայրի ու նոր Սարդարապատի կարիքը կա, հիմա առավել քան երբևէ պետք է համախմբվել մեկ միասնական բռունցղ դառնալ, որպեսզի հնարավոր լինի հաղթահարել մեր պետության գլխին կախված հերթական վտանգը:

Ժամանակի հրամայականն է կրթել ու դաստիարակել ազգային մտածողությամբ ու արժեքներով տոգորված սերունդ, նրանց մեջ ներարկել հայրենասիրություն, համախմբածություն և անկոտրում կամք ,ցույց տալ, թե ինչերի է ընդունակ իր հողն ու ջուրը ամեն գնով պաշտպանելու պատրաստ զինվորը, հայ գյուղացին , հայ երեխան : Սովորողներին պետք է ոգևորել անցյալի պատմական հերոսական դրվագներով, թե ինչպես են փոքրաթիվ հայկական ուժերը հաղթել թշնամու բազմաքանակ ու լավ սպառազինված ուժերին, փորձելով հիմնավորել, որ հաջողության հասնելու գրավականն ամենևին էլ թվական գերակշռությունը չէ, այլ նպատակը :Հայ ժողովրդին բաժին է հասել դժվար ու պայքարով լի ճակատագիր, բայց նա միշտ պայքարել է ու իր զավակների արյան գնով ամրագրել իր գոյության իրավունքը:

Արժեքային համակարգը նախատեսում է ,որ դպրոցն ավարտող յուրաքանչյուր աշակերտ պետք է՝ լինի հայրենասեր և պատրաստ ծառայելու հայրենիքի պաշտպանության գործին, կարևորի ազգային-պետական մտածողության և գործելակերպ ունենալը և դրսևորի դրան հասնելու ձգտում ու կամք: Ունենա ազգային ինքնագիտակցություն,կարևորի ազգային հիմնախնդիրների լուծման գործում իր մասնակցության անհրաժեշտությունը, ունենա արդարության , լավատեսության և պատասխանատվության զգացում, գիտակցի ներկան և ապագան կերտելու խնդրում ազգային պատմության դերը, գիտակցի իր ժողովրդի նյութական և հոգևոր արժեքները պահպանելու անհրաժեշտությունը:

Օգտագործված գրականության ցանկ

1. Միջնակարգ կրթության պետական չափորոշիչ

<https://www.arlis.am/documentview.aspx?docid=42195>

2. Առարկայական Չափորոշիչներ <https://escs.am/am/news/8621>

3. Կարողունակությունների կողմնորոշիչ շրջանակ՝ ժողովրդավարական մշակույթի համար. Եվրոպայի խորհուրդ, հատոր 2

4. Գևորգյան Ա. , Ազգային կրթության դերն ու նշանակությունը սովորողների հայեցի դաստիարակության գործընթացում, Երևան 2002

5. Ղուկասյան Ա., Հայոց պատմություն 8-9, Ուսուցչի ձեռնարկ, Երևան 2003

6. Բարխուդարյան Վ., Հակոբյան Ա.,... Հայոց պատմության դասագիրք,

9-րդ դասարան, Երևան 2019

7. Լալայան Կ, Պատմության դասերի պլանավորման նմուշ-օրինակներ, Երևան 2009

8. Գիրք պատմության ուսուցման Ինչու՞, ինչպե՞ս , Պարադիգմա կրթական հիմնադրամ, Երևան 2020